Samlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 129 2008

I distribution:
Swedish Science Press

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Göteborg: Stina Hansson, Lisbeth Larsson
Lund: Erik Hedling, Eva Hættner Aurelius, Per Rydén
Stockholm: Anders Cullhed, Anders Olsson, Boel Westin
Uppsala: Bengt Landgren, Torsten Pettersson, Johan Svedjedal

Redaktörer: Otto Fischer (uppsatser) och Petra Söderlund (recensioner)

Inlagans typografi: Anders Svedin

Utgiven med stöd av
Vetenskapsrådet

Bidrag till *Samlaren* insändes till Litteraturvetenskapliga institutionen, Box 632, 751 26 Uppsala, samt även digitalt i ordbehandlingsprogrammet Word till Otto.Fischer@littvet.uu.se. Sista inlämningsdatum för uppsatser till nästa årgång av *Samlaren* är 1 juni 2009 och för recensioner 1 september 2009.

Uppsatsförfattarna erhåller särtryck i pappersform samt ett digitalt underlag för särtryck. Det består av uppsatsen i form av en pdf-fil.

Abstracts har språkgranskats av Magnus Ullén.

Svenska Litteratursällskapet tackar de personer som under det senaste året ställt sig till förfogande som bedömare av inkomna manuskript.

Svenska Litteratursällskapet Pg: 5367–8.

Svenska Litteratursällskapets hemsida kan nås via adressen www.littvet.uu.se.

ISBN 978-91-87666-26-1
ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by
Elanders Gotab, Stockholm 2009

Övriga recensioner

Daniel Sävborg, *Sagan om kärleken. Erotik, känslor och berättarkonst i norrön litteratur 950–1350* (Acta Universitatis Upsaliensis. Historia litterarum 27). Uppsala 2007.

Det västnordiska eller norröna handskriftsmaterialets texter var länge ett viktigt forskningsområde för svenska humanister. Inom fält som filologi och historia var svenska forskare bland de ledande internationellt. Under andra hälften av 1900-talet föll emellertid forskningsfältet i status i Sverige och i dag för det vid de svenska universiteten en tynande tillvaro. Området domineras nu i stället ofta av forskare från USA, Tyskland eller rentav Australien. Det är därför glädjande att det trots allt vid institutioner runt om i landet finns forskare som inte endast håller liv i den svenska traditionen på området, utan också framträder på den internationella forskningsarenan. Ett tecken på att det trots allt finns miljöer som är tillräckligt starka för att kunna stå för internationella arrangemang är t.ex. att Göteborgs universitet kunde bära ansvaret för att arrangera den åttonde internationella sagakonferensen 1991 och att Uppsala universitet under 2008 står som värd för denna konferens när den hålls för fjortonde gången. Det är också uppmuntrande att Uppsala universitet har flera forskare på området och att man för närvarande har ett stort forskningsprojekt om en av de centrala handskrifterna från isländsk medeltid, den så kallade Uppsalaeddan, DG 11 i Uppsala universitetbiblioteks samlingar, ett projekt som finansieras av det svenska forskningsrådet. Den här diskuterade boken är en produkt från miljön vid Uppsala universitet och skriven av en av deltagarna i det nämnda forskningsprojektet.

Daniel Sävborgs bok behandlar frågan om hur kärleken gestaltas i norröna texter från 950 till 1350. Boken omfattar totalt 660 sidor, varav 622 sidor utgör själva textmassan följd av en 6 sidors engelsk summary. Det första intrycket man får vid läsningen av denna omfattande bok är att det rör sig om ett stort och imponerande arbete. Sävborg visar genomgående att han behärskar sitt material och att han har använt de drygt sju år han ägnat åt frågan om kärleken i det norröna materialet till att få en bred överblick över norrön litteratur. Enbart den presenterade empirin kunde kanske motivera den omfattande publikationen. Det finns emellertid flera problem i de förda resonemangen som jag här vill diskutera närmare.

Frågeställningar om kärleken i det norröna samhället och om beskrivningen av kärlek och erotik i den norröna litteraturen har dryftats tidigare av forskare från olika discipliner. Historiker har traditionellt sökt svar på frågor som rör kärleken som en historisk företeelse i det norröna samhället och har härvid försökt tränga bakom de litterära skildringarna för att avtäcka insikter i den verkliga kärlekens status. Litteraturvetare och filologer har snarare intresserat sig för beskrivningen av kärlek och erotik som ett litterärt fenomen och ofta i relation till genreuppdelning; importerade texter som de översatta riddarsagorna har ansetts vara innovativa i sina skildringar av kärleken som ideal medan exempelvis islänningasagor har betraktats som bärare av en mer inhemsk tradition med andra motiv och sätt att skildra känslor. Historiska studier har fokuserat på frågor som rör kärlekens roll och därmed sökt sammanställa information från olika typer av källor, här inte enbart de narrativa källorna utan även mer preskriptiva källor som lagtexter och olika typer av administrativa texter. Här har litterära och filologiska studier snarare inriktats på enskilda verk eller grupper av verk som betraktats som avgränsade genrer.

Det nya med Daniel Sävborgs arbete är att han har satt sig före att behandla kärleksskildringarna i samtliga narrativa källor från norrön medeltid, förvisso med ett fokus på islänningasagor. Han lever också på en punkt upp till denna ambition; det är tydligt att han faktiskt har satt sig in i hela materialet och känner det väl. Som en katalog över alla explicita omnämnanden om kärlek och erotiska förhållanden kunde Sävborgs arbete därmed fungera väl. Det är emellertid inte det som varit Sävborgs

syfte med arbetet. Målet har varit att faktiskt säga något nytt om kärleksskildringarna i det norröna materialet, och här sätter metod och teori genast hinder i vägen som Sävborg så vitt jag kan se aldrig lyckas överkomma.

Boken är indelad i sju kapitel med en klar disposition. Kapitel 1 ger förutsättningarna för studien. Vi förs därefter från en ingående presentation av explicita kärleksmotiv i islänningasagor, kungasagor och så kallade samtidssagor i kapitel 2 till en liknande genomgång av dessa motiv i den höviska litteraturen, det vill säga de översatta riddarsagorna, i kapitel 3. Kapitel 4 ägnas åt den inhemska poetiska traditionen med diskussioner av de explicita kärleksmotiv som förekommer i edda- och skaldedikter. I kapitel 5 gör författaren en noggrann granskning av kärleksmotiven i sju islänningasagor med utgångspunkt i presentationen i kapitel 2 och med jämförelser av tematik och motiv i eddadiktningen och den höviska litteraturen. Därefter ägnas kapitel 6 åt de så kallade fornaldarsagorna som anses återgå på en inhemsk muntlig tradition och senare inhemska riddarsagor som lånar tema och motiv från de översatta riddarsagorna. Här behandlas även andra typer av prosatexter som *Snorra Edda* och översättningslitteratur som inte vanligtvis placeras i den höviska traditionen. Kapitel 7 inleds med en sammanfattning av resultaten från de föregående kapitlen. Denna sammanfattning följs av det som författaren valt att rubricera som en *Avslutning i essäform* där resonemangen får en mer prövande hållning och där författaren följaktligen inte lika kraftfullt argumenterar för sin tes. Sävborg konstaterar:

> Här handlar det om funderingar, om tolkningar som kan ses som spekulativa och provisoriska. Kapitlet är mer en essä än en vetenskaplig analys. Syftet denna gång är inte att slå fast säkra fakta. I stället är syftet att inleda en diskussion, att peka ut några möjliga svar och några möjliga vägar för kommande forskning. (618)

Detta citat kan emellertid användas som utgångspunkt också för diskussionen av de föregående kapitlen. Det finns nämligen skäl att närmare behandla Sävborgs utgångspunkter för en *vetenskaplig analys* och dess resultat i form av fastslagna *säkra fakta* och sätta dem i relation till frågor om provisoriska resonemang och spekulationer. Jag är inte säker på att de säkra fakta som presenterats i boken är så absoluta som Sävborg vill hävda; absoluta fakta, visar det sig ju ofta, är tämligen ointressanta om vi verkligen vill förstå en mänsklig kulturyttring, det är först när vi tolkar fakta som vi får nya insikter. Detta kommer att vara centralt i den fortsatta diskussionen av bokens behandling av kärleken.

Jag har valt att avgränsa några områden som framstår som särskilt problematiska i Sävborgs framställning. Här pekar jag alltså främst på arbetets svaga sidor; de starka sidorna, översikten över explicita kärleksskildringar (säkra fakta!) och arbetets funktion som ett slags katalog, har redan omtalats ovan. Naturligtvis kommer Sävborg fram till resultat som i viss utsträckning är nya. Dessa kräver emellertid inte publiceringen av ett drygt 620 sidors manus; i ett antal artiklar har de redan presenterats uttömmande för forskningsvärlden.

Sävborg presenterar sin vetenskapliga grundsyn som positivistisk med ”en i nykritikens analyser grundad förståelse för texterna som konstnärliga verk” (23). Därmed avfärdar han en stor del av den moderna forskningen om text som ointressant och irrelavant för hans sätt att närma sig materialet. Detta är i sig inte problematiskt eftersom han explicit redogör för sitt förhållningssätt. Men det kan uppfattas som märkligt att inte förhålla sig till de grundläggande teoretiska förutsättningar som många av de i det följande arbetet diskuterade forskarna har utgått från. Snarare markerar Sävborg sitt ointresse för teoretiska resonemang eller metoder utvecklade med utgångspunkt i insikter om förutsättningarna för tolkning av förmoderna texter. Han konstaterar raljerande:

> Den som söker ”läsningar” utifrån poststrukturalistiska, psykoanalytiska, genusteoretiska m.fl. modeteorier söker förgäves. Sådana resor utan mål är och förblir bannlysta ur all forskning av min hand. Målet är här som eljes att nå ny kunskap. (22f.)

Även Sävborgs markering av att han söker sin metod i nykritiken vållar problem enär han anser sig kunna avtäcka författarintentionen för de studerade verken. Det första problemet ligger givetvis i det som nykritiken anförde som ”the intentional fallacy”, omöjligheten att säga något om författarens intention. Det framgår inte av Sävborgs framställning hur denna svårighet ska hanteras. Ett med intentionen sammanhängande problem är naturligtvis medeltidens manuskriptkultur där varken verk eller författare kan ses som fasta storheter; verket är i rörelse i kopieringstraditionen och någon författaridentitet är svår att ange. Men Sävborg konstaterar ändå exempelvis:

> En sådan läsning är avsedd av sagaförfattaren själv och nödvändig för en historiskt korrekt förståelse av sagan och dess intrig. (361)

Hur har Sävborg här kommit fram till författarintentionen? Jo, författaren har skildrat kärleken på ett sätt som sammanfaller med Sävborgs definition av denna storhet, förvisso efter att motiv som talar emot och som har diskuterats av tidigare forskare avfärdas som "enbart yta" (361) samtidigt som dessa forskares "påståenden" har påförts stämpeln "felaktiga". Eftersom forskarna inte arbetat med Sävborgs definition av *kärleken* och därmed ställt andra frågor till materialet, kan deras resonemang inte vara korrekta eller av värde. Sävborgs slutsats kan som jag ser det endast grundas på en av honom själv utformad förutsättning för vad som bör vara författarens intention, ett slags resonemang som blir nog så absolut och cirkulärt.

Förhållningssättet till de begrepp som författaren arbetar med är naturligtvis tätt knutet till synen på teori. Kan exempelvis begreppet *kärlek* definieras som något statiskt och oproblematiskt användas som om det studerade är helt identiskt med vad vi i dag avser med kärlek? Sävborg konstaterar inledningsvis:

> En viss avgränsning av undersökningsämnet *känslor* är av nöden om något slags fullständighet skall kunna uppnås. Med en avgränsning av ämnet bör analyserna vinna i skärpa och djup. Arbetet kommer att sätta en specifik känsla i fokus: kärleken. Då det är en känsla som ofta är relaterad till många andra – sorg, svartsjuka, längtan, kränkning, vrede etc. – innebär en sådan inriktning samtidigt att känslor av alla slag naturligtvis måste undersökas utan att analyserna behöver förlora i fokus. Då inriktning på och behandling av kärlek som litterärt motiv överhuvudtaget anses vara osedvanligt olikartad i olika genrer, tidsperioder och litterära traditioner synes denna känsla vara särskilt lämpad som huvudföremål för undersökningar som syftar till att analysera skilda litterära traditioner och deras möten i en och samma litterära miljö. (16)

Här finner vi redan i inledningen en del av de problem som kommer att vara förhärskande genom hela arbetet. Sävborg har också en inledande diskussion om problemet där han påpekar att kärleken av vissa forskare ses som en kultur- och tidsbunden konstruktion. Efter en kort och minst sagt skönsartad diskussion om kärleken som universell känsla konstaterar Sävborg att beskrivningen av relationer i det norröna materialet påminner om den moderna hållningen till kärlek vilket "indikerar att man även i denna kultur såg en kombination av sexuell och känslomässig dragning som normal i relationer mellan man och kvinna. Det innebär en 'kärlek' som är i grunden lik den i vår tid" (17f.). Man frågar sig om synen på t.ex. homosexuell kärlek är densamma 2006 som den var 1976, och hur synen på "sexuell och känslomässig dragning" mellan homosexuella med ett liknande synsätt har förändrats från medeltiden.

Sävborg konstaterar emellertid till slut att vissa delar av kärleksförståelsen sannolikt är tids- och kulturbundna. Han väljer därför att anlägga en "vid och allmän definition av den kärlek som skall undersökas" (18). Han fortsätter med att ge exempel på olika former för 'kärlek' som omtalas i det norröna materialet men konstaterar att "den 'kärlek' som ställs i undersökningens centrum är en erotisk känsla mellan man och kvinna" (18). Därefter kommer han fram till en definition av begreppet *kärlek* som ska ligga till grund för resten av arbetet:

> Den kärlek jag primärt undersöker är en *en heterosexuell attraktion till en specifik person, där en känsla av själslig attraktion finns utöver rent sexuellt begär*. Både tidlösa (eller åtminstone med vår tid gemensamma) och kulturbundna (specifikt norröna, medeltida m.m.) drag bör kunna analyseras utifrån denna definition. (18)

Men blir det med denna definition verkligen möjligt att urskilja "tidlösa" respektive "kulturbundna" drag? I det följande gör Sävborg långa uppräkningar av omnämnanden av ord för *kärlek* som t.ex. substantiven *ást*, *kærleikr* och verb som *elska*, *unna* utan att gå närmare in på om de faktiskt reflekterar just den eviga kärlek mellan man och kvinna som han postulerar i sin inledning. När dessa ord förekommer *är* det fråga om kärlek med Sävborgs syn. Det visar sig emellertid vara svårt att helt hålla denna definition ren när orden också används om andra relationer, som t.ex. mellan vuxna och till synes heterosexuella män eller mellan en skald och den kung han i sagan knyts till. Även inom den heterosexuella definition som Sävborg ger uppstår ett problem i relationen mellan kärleksskildring och erotisk skildring. Här vacklar författaren uppenbart mellan två ståndpunkter: i en del fall sätts det likhetstecken mellan en erotisk skildring och kärlek, medan det i andra fall görs en klar distinktion där en erotisk skildring inte alls har något med kärlek att göra. Ett exempel:

> I ett antal eddadikter spelar erotiska motiv en central roll. I några fall möter här markanta inslag av kärleksskildring. (302)

Som kan jämföras med:

> Ännu några eddadikter kan sägas ha erotiskt anknutna motiv i centrum för intrigen, men föga eller ingen kärleksskildring. (303)

Sävborg tycks genomgående arbeta med en uppfattning om sina egna iakttagelser som objektiva eller rentav förutsättningslösa, ett utgångsläge som givetvis gör att andra forskares perspektiv blir ”felaktiga” eller ”utan insikt”, något jag återkommer till. Men de två ovanstående citaten indikerar ju snarast att Sävborgs definitioner är nog så oklara. Vid ett tillfälle konstaterar Sävborg:

> Ett anmärkningsvärt faktum när man betraktar de explicita omnämnandena av kärlek i *Íslendingasögur* är att en mycket stor grupp av dem, eventuellt de flesta, inte gäller kärlek enligt min definition i kapitel 1. Det rör sig oftast inte om erotisk kärlek överhuvud. (36)

Det rör sig här om relationer t.ex. mellan familjemedlemmar och liknande. Efter en redogörelse för den här typen av relationer konkluderar författaren:

> Flertalet formuleringar är likartade och kan beskrivas som ett begränsat antal återkommande formler med likartad placering i sagan och med den genomgående funktionen att kort sammanfatta relationen mellan medlemmarna i en familj. (36)

När ord för kärlek används om relationer mellan män kommer Sävborg till en liknande slutsats:

> Då emellertid samtliga belägg för uttrycket [*vera ástugt*] i *Íslendingasögur* syftar på relationen mellan män synes det naturligast att inte alls räkna uttrycket som ett känsloomnämnande utan anta att ordet/uttrycket ’i sig självt’ hade en ickeerotisk och känslomässigt svagare valör än ord som *unna* och *elska*. Samma slutsats bör enligt min uppfattning dras även för ordet *kærleikr*. (37)

Relationer mellan familjemedlemmar eller mellan män vilka beskrivs med samma begrepp eller antyds med samma handlingar som de som används för relationer mellan man och kvinna anses alltså inte handla om känslor. De kan inte heller tänkas antyda att det i båda fallen rör sig om samma känslor, att de två relationerna av medeltidsförfattarna behandlades som en. Är det då förutsättningslöst att se det ena fallet som en skildring av erotisk kärlek medan den andra inte ens tillmäts värde av känsloskildring? Sävborg hade här haft nytta av att förhålla sig till forskningens insikter i de hermeneutiska villkoren för vår förståelse av förmoderna texter.

Ett första exempel på hur Sävborgs definition av *kärlek* kombinerad med kravet om att känslan ska vara explicit formulerad för att räknas finner vi redan i inledningen till kapitel 2, i det första exemplet. Sävborg återberättar här den avslutande kampen mellan Gunnlaugr ormstunga och hans rival Hrafn, där den senare sviker ett löfte till Gunnlaugr och därmed lyckas med att ge honom ett avgörande hugg. Hrafn motiverar sin handling med orden:

> [D]et som drev mig till det var att jag inte unnar dig att omfamnas av Helga den fagra. (29; i Sävborgs översättning)

Denna replik har av flera tidigare forskare tolkats som att Hrafn själv älskar Helga och att det är hans känslor för henne som får honom att agera svekfullt. Men detta kan inte accepteras med Sävborgs krav på omnämnande av kärleken. Han konstaterar:

> Men Hrafn *talar faktiskt inte om kärlek* i sin replik. Det gör inte heller sagans berättare. Inte heller tidigare i sagan tillskrivs Hrafn någonsin *uttryckligen* kärlek till Helga. (30; min kursivering)

Förvisso följs detta krav här av ett flertal frågor om huruvida det trots allt går att utläsa känslor av kärlek hos Hrafn, eller huruvida en sådan läsning blir modern och anakronistisk. Men i den fortsatta framställningen är det endast explicita omnämnanden om det som Sävborg avgränsar som kärleksyttringar eller kärlekshandlingar som behandlas. Underförstådda känslor kan inte kvantifieras och därför uppmärksammas de inte av författaren.

En slutsats i Sävborgs studie som med de ovan angivna utgångspunkterna inte blir särskilt förvånande är:

> Min slutsats i flera av undersökningarna ovan har varit att olikheten mellan vår tids känslovärld och medeltidens överbetonats inom forskningen. (396)

Den slutsatsen ger ju sig själv som den cirkelslutning definitionen inbjuder till. Men andra forskares resonemang, i det här fallet om den ovan nämnda skildringen av Hrafns svek mot Gunnlaugr ormstunga, som försöker tränga bakom det i

texten explicit utsagda blir av Sävborg betraktade som anakronistiska.

> Men så stöder inte Theodore Andersson eller Finnur Jónsson sina påståenden om Hrafns kärlek. De enbart förutsätter att sexuell missunnsamhet måste vara grundad i kärlek. Det är en argumentation som helt rotas i en modern, 'romantisk' uppfattning om erotik. Tolkningen kan inte med säkerhet avfärdas som oriktig, men mycket talar för att den är anakronistisk. Theodore Andersson och Finnur Jónsson går ett steg för långt i sin tolkning av replikens innebörd och grund. Deras tolkning framstår som ett exempel på hur moderna forskare läser in den egna tidens känslo- och tankevärld i texter från en annan tid. (396)

Daniel Sävborg utgår i hela sin framställning från de traditionellt avgränsade genrer för den norröna litteraturen som vi finner i handböckerna. Han ifrågasätter aldrig kriterierna för hur dessa genrer har etablerats. När han i framställningens avslutande kapitel går in i en omfattande argumentation för de rådande genrerna eftersom hans undersökningar visar att de faktiskt existerar blir det hela helt självgående. Om man väljer att okritiskt studera en periods litteratur med utgångspunkt i de genrer som normalt avgränsas i denna, för att därefter studera just de kriterier som ofta har använts för att avgränsa dessa genrer är det ju föga förvånande att genreindelningen tycks hålla stick. En kritik av genreindelningen torde inte kunna etableras på de studier som Sävborg presenterar, till det krävs det att man inte i utgångsläget accepterar de kriterier som normalt åberopas för genreavgränsningen. Sävborg konstaterar att "[s]lutsatsen blir att den berömda känslokärvheten i *Íslendingasögur* faktiskt är ett reellt fenomen, men också att den utgörs av flera olika fenomen som inte med nödvändighet är relaterade till varandra" (147). Genredraget finns alltså i de texter som avgränsas av genredraget, föga förvånande dock mer flerskiktat än man i handböckerna får intryck av.

Denna cirkelargumentation accentueras i de avslutande kapitlens försvar för de rådande genrerna. Den diskussion om genrebegreppet som förs här är inte hållbar i ett vetenskapligt sammanhang. Författaren argumenterar för att medeltidens författare faktiskt hade ett "genremedvetande" som till på köpet motsvarar det som sentida forskare har:

> Min undersökning synes bekräfta att den traditionella uppfattningen om en genregräns mellan de utpekade grupperna *fornaldarsögur* och inhemska *riddarasögur* är befogad och motsvarar ett medeltida genretänkande; det gäller åtminstone *fornaldarsögur* och flertalet inhemska riddarasögur – inte minst sådana fall där en genreavgränsning förnekats. (614)

Och i slutkapitlet:

> Även i detta kapitel är det ett medeltida genretänkande jag hävdar när jag fastslår en genreskillnad som förklaring till de enskilda tendenserna. Detta kan självklart ses som principiellt problematiskt. Brister jag inte i förutsättningslöshet om jag först analyserar sagorna utifrån de traditionellt utpekade genrerna och sedan hävdar att analyserna visar att dessa genrer är reella fenomen? (620)

Sävborg argumenterar naturligtvis för att frågan kan besvaras negativt, att hans resonemang inte riskerar att gå i cirkel. Resultatet kan därmed endast bli det på förhand givna; inte bara att genrerna finns, de var dessutom medvetet avgränsade av sagaförfattarna. Sävborg diskuterar emellertid inte huruvida hans syn på ett medeltida genretänkande riskerar att bli anakronistiskt. Själva genrebegreppet är ju etablerat som ett redskap för forskarvärlden att, gärna med genomtänkta definitioner, avgränsa ett material i hanterbara enheter. När denna avgränsning överlåtes till en medeltida författare blir analysperspektivet alltså ändrat till ett produktionsperspektiv; författaren på medeltiden börjar tänka med den moderne forskarens förutsättningar.

Genreproblematiken hänger tätt samman med synen på *lån* och *inflytande*. När de inhemska genrerna är en gång för alla givna och de översatta genrerna en gång för alla är översatta, blir det naturligtvis lätt att etablera en dikotomi *inhemsk* versus *översatt*. Med de traditionella avgränsningarna blir självklart den ena av de två polerna antingen inlånande eller långivande. Det föreligger med en sådan syn på genrer och relationen mellan inhemsk och översatt litteratur inga processer, inga gråa zoner. Det att samtliga dessa texter har traderats i en handskriftskultur där få kunde skriva och än färre hade möjlighet att ägna kraft och tid åt textproduktion betyder här ingenting för synen på texternas sammanhang. Det torde inte ha varit så långt mellan dem som skrev och skrev av islänningasagor och dem som skrev de andra texter som behandlas i boken. Synen på relationerna mellan olika texter blir därmed i Sävborgs arbete klart ålderdomlig och statisk, där en mer uppdaterad syn på den norröna litteraturen skulle förhålla sig kritisk och se medeltidens textvärld som dynamisk.

Sävborgs förhållningssätt till tidigare forskning är märkligt. I sin inledning påpekar han att det föreligger ytterst lite av forskning om känslor och kärlek för det norröna materialet. Han går därefter igenom de centrala arbeten som faktiskt finns och avfärdar flera av forskarna med nog så svepande argument. En tendens som framträder starkt redan i inledningen och som vid läsningen av boken blir allt starkare är att författaren avgränsar sina egna frågeställningar som anses vara objektiva eller rentav förutsättningslösa. Eftersom tidigare forskare har arbetat med andra frågeställningar och fört sina resonemang utifrån andra perspektiv kommer deras resultat dåligt ut i Sävborgs behandling; de är genomgående felaktiga eller vittnar om bristande insikter i sagalitteraturen, sådan som den framstår i Sävborgs optik. Alla tidigare forskare som alls har behandlat kärlek, kärleksmotiv eller känslor diskuteras, inte utifrån det som de faktiskt har behandlat, utan med utgångspunkt i Sävborgs snäva avgränsning av frågeställningen. Därmed blir i princip samtliga forskare som förekommer i Sävborgs diskussion behandlade på felaktiga premisser och på ett missvisande sätt. I det följande ska jag ge ett antal exempel valda bland många på hur detta yttrar sig. Sävborg kan exempelvis formulera sig som följer.

> I forskningen kring *Laxdœla saga*, *Bjarnar saga*, *Kormáks saga* och *Gunnlaugs saga* mötte vi *åtskilliga gånger* uppfattningen att dessa sagor saknade kärleksskildring eller att det åtminstone var ett mycket obetydligt inslag. *I mina analyser har jag argumenterat för* att uppfattningen var *oriktig* och grundad på *bristande kunskap* om de egenheter som bygger upp den specifika sagamässiga känsloskildringen. Ledande forskare *har inte förstått* den emotionella betydelsen hos de grundläggande klichéerna och formlerna, de har *inte sett* stroferna som delar av sagan, de har *inte fäst tillräcklig vikt* vid placeringen av de tydligaste känslomarkeringarna (t.ex. vid sagans slut och/eller en centralfigurs död) och *inte noterat* hur de olika kärleksmarkörerna samverkar, belyser och förstärker varandra. Inte minst har man blandat samman frågan om kärlekens roll i helheten / styrkan i kärleken med tekniken i kärleksskildringen (återhållsamhet, indirekt tendens, inriktning på yttre uppträd framför inre analys etc). (441; min kursivering)

Denna beskrivning av tidigare forskning är först och främst kraftigt missvisande. Forskningen om de här sagorna bygger på betydligt djupare analyser av texterna än vad som antyds här medan det Sävborg hänvisar till som sin analys av sagorna framför allt består av uppräkningar av fraser och motiv.

Där forskningen traditionellt har pekat på hur de franska romantiska texterna transformeras vid översättningen till norrönt och i viss mån anpassas till den norröna mottagarkulturen är Sävborg inställd på att övertyga oss om att så inte är fallet. Ett avsnitt ägnas åt översättningen av *Tristrams saga*. Som vanligt framställs argumentationen med mängder av exempel på explicita kärleksuttryck i de översatta sagorna, varefter forskare som ägnat en livstid åt att förstå den norröna litteraturen avfärdas med:

> Att med Gesa Bonath, Jónas Kristjánsson och Einar Ólafur Sveinsson påstå att denna saga skulle ha strukit själva essensen i förlagan är oriktigt. Att översättaren skulle ha missförstått den i grunden likaså. (226)

Denna kategoriska hållning till tidigare forskning är genomgående i framställningen och blir till slut helt förutsägbar. Ett ämne inleds med en kortfattad redogörelse för tidigare forskares arbete som betecknas som insiktsfullt om det bekräftar Sävborgs teser, men för det mesta avfärdas om det går emot dessa med formuleringar som, snarare än att argumentera, recenserar deras mentala förmåga. Några exempel:

> Precis som Ulrike Sprenger bygger Jochens sin uppfattning om den eddiska hjältediktningen på *Atlakviða*. Den stora olikheten mellan Edda och saga *ser hon inte*. (299; min kursivering)

> Vidare söker hon [Anne Heinrichs] enbart efter likheter i den tradition hon pekar ut som förebild – den kontinentala högmedeltiden – och *undersöker inte* om det funnits någon nordisk tradition bakom de fenomen hon diskuterar. (334; min kursivering)

> Heinrichs & co. tycks ha varit väl snabba att komma fram till en sådan slutsats. Det är säkerligen *den vanliga uppfattningen* att tendenserna i *Íslendingasögur* skulle belägga den gamla norröna traditionen som *har drivit* forskarna att gå för kvickt fram och hoppa över viktiga led i komparationerna. (335; min kursivering)

> Finlays och Heinemanns tolkningar bottnar i den vanliga fördomen om *Íslendingasögur* som känslokalla – de förväxlar sagornas litterära teknik att framställa känslor med förekomsten och betydelsen av dessa känslor i sagorna. (381)

Sävborgs hållning kommer tydligt fram i följande citat:

> Alldeles som i fallet *Laxdœla saga* har ledande forskare kraftigt underskattat inslaget och betydelsen av kärlek och kärleksrelaterade känslor. Hur skall deras *bedömning* på denna punkt förklaras? Frågan är väsentlig eftersom det handlar om ett på viktiga punkter *oriktigt* sätt att läsa *Íslendingasögur* överlag – att förstå och rätt tolka deras koder och budskap. (382; min kursivering)

> De forskare som förringat kärlekens roll i sagan [Gunnlaugs saga Ormstungu] *gör det med orätt*. Förklaringen ligger här liksom i fallen *Laxdœla saga* och *Bjarnar saga* i stor utsträckning i att de inte känner sagatekniken för kärleksskildring och därmed underskattat kärlekens roll. [– – –] Att beskriva sagan som sentimental *är oriktigt*, likaså att beteckna stilen och enstaka episoder som romantiska. (393; min kursivering)

Slutligen ska disposition och omfång av avhandlingen nämnas. En empirisk studie av ett så omfattande material som det som presenteras av Sävborg torde alltid kräva utrymme. Men här presenteras data på ett sätt som indikerar att Sävborg inte har redigerat det arbetsmaterial han byggt upp. Vi möter långa uppräkningar av exempel som är närmast exakt likalydande där det hade räckt med ett par exempel och en kort redogörelse för frekvens. En kritisk läsare av ett vetenskapligt arbete behöver sannolikt inte konfronteras med ändlösa listor med samtliga belägg för en viss fras eller ett enskilt motiv. En redigering av exemplen skulle kunna förkorta boken med åtskilliga tiotals sidor.

Men det är också andra problem med dispositionen. Det första är de frekventa uppräkningarna även i den löpande texten av samma exempel som just listats över flera sidor i en uttömmande katalog över samtliga belägg. Närmast varje gång ett motiv eller en fras omnämns presenteras läsaren för mängder av exempel som redan finns i den alltför långa exempelsamlingen. Här kunde jag anföra mängder av exempel på uppramsningar (och upprepningar av samma uppramsningar) av typen: ”Härutöver finns ett antal exempel på sorg som uttrycks genom sömnlöshet, aptitlöshet, huvudhängande, självmord, död, svällande, svimning, döljande av ansiktet och självmisshandel” (94) och något längre fram: ”Detta gäller nästan alla de framträdande känsloreaktionerna: rodnad, tystnad, gråt, sömnlöshet, aptitlöshet, svällande, galenskap, sjukdom, död, huvudhängande, svimning, den matthet som leder till sängläggning och sannolikt också den rynkade pannan” (94f.). Även här kunde en redigering av texten ha sparat många tunga sidor.

Ytterligare ett problem gäller sammanfallande motiv. Det är nämligen inte bara alltför många och långa exempelsamlingar och alltför många uppradningar av exempel i den löpande texten, det är också en överlappning mellan de olika kapitlen i boken som gör att läsaren möter ofta närmast identiska uppräkningar över långa partier av exempel i flera kapitel. Här kunde en samordning och ordentlig redaktion av det oöverskådliga materialet ha gjort mycket för bokens tillgänglighet; Sävborg presenterar på många sätt ett rått undersökningsmaterial snarare än en genomarbetad forskningsrapport. Boken kunde med ett ordentligt redaktionellt arbete ha reducerats till kanske 300 sidor, d.v.s. närmast halverats utan att någon relevant information gick förlorad; det är inte nödvändigtvis så att mängden exempel ger stöd för en analys, efter att ha läst Sävborgs bok är jag närmast böjd att hävda det motsatta.

I det ovanstående har jag framfört kritik av Daniel Sävborgs arbete som främst grundar sig på en från honom avvikande syn på vetenskaplighet och tolkning av förmoderna texter. Min kritik riktar sig också mot en märklig tendens hos författaren att driva sin tes så hårt att läsningen av tidigare forskning ofta framstår som missvisande och tondöv. Sävborgs arbete representerar trots denna kritik ett kraftverk i modern svensk forskning om den norröna litteraturen. Arbetet behandlar stora delar av den norröna prosalitteraturen och dessutom skalde- och eddadiktningen, och författaren visar att han har klar överblick över sitt material. Även om jag alltså är oenig i resultaten och presentationsformen kan jag inte annat än konstatera att det är en kraftfull arbetsinsats som presenteras i Sävborgs bok.

Karl G. Johansson